

11. HAFTA

**1932-1939 YILLARI TÜRK DIŞ
POLİTİKASI**

Dönemin Genel Özellikleri

- ❖ Bu dönemde Türkiye, Lozan'dan arda kalan meselelerini çözmüş ve giderek batı bloğuna yaklaşımaya başlamıştır.
- ❖ 1930'lu yıllarla birlikte Türkiye, eski düşmanları İngiltere, Fransa ve Yunanistan'la meselelerini halletmiş ve bu devletlerle normal diplomatik münasebetler kurmaya başlamıştır.
- ❖ 1932 sonrasında Türkiye, komşusu olan veya olmayan bütün devletlerle iyi münasebetler kurmuş ve milletlerarası camia içinde diğer bağımsız devletler gibi eşit statü kazanmıştır.

Dönemin Genel Özellikleri

- ❖ Oysa bu dönemde Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Versay Sistemi'ni değiştirmek isteyen Almanya, İtalya ve Japonya gibi devletlerin tutumları, dünyada yeni kutuplaşmaların ortaya çıkmasına neden olmuştu.
- ❖ Türkiye ise yaklaşan savaş tehdidine karşı bölgesel işbirliği ve paktlar geliştirmiş, buralara üye olmuştur. Ayrıca 1931 sonrasında dış politikasının temel felsefesini oluşturan “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” ilkesine uygun olarak barışçı bir politika izleyerek, yaşanan bunalımları çözmeye çalışmıştır.

DÖNEMİN BELLİ BAŞLI GELİŞMELERİ

- ❖ Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üye olması (1932)
- ❖ Balkan Paktı(1934)
- ❖ İtalya'nın Habeşistan'ı işgali ve Türk-İtalyan ilişkileri (1935)
- ❖ Türk-Sovyet İlişkileri
- ❖ Montreux Boğazlar Sözleşmesi(1936)
- ❖ Sadabat Paktı(1937)
- ❖ Hatay Sorunu(1939)

Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Üye Olması (1932)

Türkiye'nin Cemiyete üye olması konusunda ilk gelişme 1924 yılında yaşanmıştır. Zira Mustafa Kemal, 1 Mart 1924'te yaptığı konuşmada Türkiye'nin cemiyete üye olabileceğini fakat örgütün, güçlü olanın elinde bir güç olmaması gerektiğini kaydetmiştir. 1930'lara gelindiğinde İngiltere, Musul meselesinin çözümünden sonra Türkiye'ye cemiyete üye olması konusunda baskı yapmaya başlamıştır. Ancak Türkiye her seferinde, buraya konseyin daimi üyesi olarak girmek istediğini ifade etmiştir. Cemiyetin en önemli üyesi konumundaki İngiltere ve diğer büyük devletler ise bu isteği kabul etmiyordu. Sovyetler Birliği ise kendisi girmediği gibi Türkiye'nin de Milletler Cemiyeti'ne girmesine karşı çıkıyordu. Çünkü Milletler Cemiyeti'ni büyük devletler tarafından kendisine karşı girişilecek bir harekette kullanılacak bir vasıta olarak görüyordu.

Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Üye Olması (1932)

Bu arada Avrupa'da barışı tehdit eden unsurlar artmış, 1929 krizinden sonra ekonomik koşullar kötüleşmişti.

Bu şartlar altında Türkiye, Atatürk'ün direktifleri üzerine Milletler Cemiyeti'ne kendisi başvurarak değil davet edilerek girmiştir.

Zira 6 Temmuz 1932 tarihinde Çin-Japonya uyuşmazlığını görüşmek için yaptığı olağanüstü toplantı sırasında, İspanya temsilcisinin teklifi Yunan temsilcisi ve 27 ülkenin desteği ile Türkiye'nin Cemiyete davetini öngören karar tasarısı kabul edilmiştir. Bunun üzerine 9 Temmuz 1932 tarihinde TBMM'de yapılan görüşme sonucunda söz konusu davet kabul edilmiştir. Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesi 18 Temmuz 1932 tarihinde alınan kararlar çerçevesindedir.

BALKAN PAKTI

Türkiye Lozan'dan sonra değişik tarihlerde Balkan ülkeleri ile dostluk anlaşmaları imzalamıştır. Bu çerçevede Arnavutluk ile 15 Aralık 1923'de, Bulgaristan ile 18 Ekim 1925'de, Yugoslavya ile de 28 Ekim 1925'de dostluk anlaşmaları imzalanmıştır.

Avrupa'da revizyonist-anti revizyonist gruplaşmalar, Locarno ve Küçük Antant Anlaşmaları, Balkan ülkelerini de bir grup oluşturmaya teşvik etmiştir. 1929 yılında Atina'da yapılan Evrensel Barış Kongresi'nde bir Balkan Birliği kurulması teklif edilmiştir. Bu teklif doğrultusunda ilk Balkan Konferansı 5 Ekim 1930 tarihinde Bulgaristan, Arnavutluk, Romanya, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan'ın katılımıyla Atina'da gerçekleştirilmiştir.

BALKAN PAKTI

Daha sonra 1931'de İstanbul'da, 1932'de Bükreş'te son olarak da 1933'de Selanik'te diğer konferanslar tertip edildi. Bununla beraber siyasal işbirliğinin gerçekleşmesi hemen mümkün olmadı.

Oysa bu dönemde Balkan Devletlerinin siyasal alanda bir araya gelmelerini gerektiren bir takım etkenler ortaya çıkmıştı.

Bunlardan ilki, Mussolini'nin iktidara ele geçirdikten sonra izlediği emperyalist politikadır. Akdeniz'i bir İtalyan gölü haline getirmek isteyen İtalya'nın bu politikası, Türkiye'nin yanı sıra Yugoslavya ve Yunanistan'da da endişe yaratmıştır. İkincisi, Bulgaristan ve Macaristan'ın revizyonist politikalarına karşı Romanya, Yugoslavya ve Çekoslovakya tarafından kurulan Küçük Antant'ın 1933 Şubatında devamlı bir statü ve teşkilata kavuşmasıdır.

BALKAN PAKTI

Üçüncü ve en önemli sebep, Almanya'da revizyonist emeller taşıdığı bilinen Nazi Partisi'nin iktidara gelmesidir.

Tüm bu sebeplerin de etkisiyle Balkan Pakti'nin kuruluşuna giden ilk siyasi girişim; Türkiye ile Yunanistan'ın 14 Eylül 1933'de Dostluk Anlaşmasını imzalamalarıyla başlamıştır. Türk-Yunan işbirliği Romanya'yı da harekete geçirmiş ve 17 Ekim 1933'de Türkiye ile Romanya arasında Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaştırma Anlaşması imza edilmiştir.

Bu sürecin devamı olarak Yugoslavya, 27 Kasım 1933'de Türkiye ile Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaştırma Antlaşması imzalamıştır.

Balkan Pakti Hatırasına Basılan Pullar

BALKAN PAKTI

Bu anlaşma ile aynı zamanda gizli bir protokol de imzalanmıştır. Buna göre taraflardan biri Balkanlı olmayan devletler tarafından saldırıya uğrar ve bir Balkan devleti de saldırıya yardım ederse diğer taraflar bu Balkanlı saldırgana karşı birlikte savaşa gireceklerdir.

Balkanlarda güvenlik ve işbirliğini sağlamak amacıyla kurulan bu pakt, 1936'dan itibaren Avrupa'da buhranların şiddetlenmesi ve Berlin-Roma mihverinin ağır basmaya başlamasıyla etkisini yitirecektir.

İtalya'nın Habeşistan'ı İşgali ve Türk-İtalyan İlişkileri (1935)

Milli Mücadele döneminde diğer işgalci devletlere oranla kısmen dostane bir zemin üzerinde seyreden Türkiye-İtalya ilişkileri, Mussolini'nin iktidara gelmesi ve "Büyük İtalya" projesini uygulamak istemesi nedeniyle çıkmaza girmiştir. Aslında 1928 yılında Türkiye ve İtalya arasında Tarafsızlık ve Uzlaşma Antlaşması imzalanmıştır. Fakat ilerleyen süreçte İtalya'nın emperyalist politikaları, Türkiye'yi endişelendirmiştir. Zira Mussolini İtalyası bir taraftan Doğu Akdeniz'e yönelik sistemli bir yayılma taktiği izlerden diğer yandan gözünü Afrika'ya dikmiştir. Neticede 3 Ekim 1935'de İtalya, Habeşistan'a saldırmıştır.

Yeniden bir hastane bombardıman edildi!

Habeş taarruzile başlayan mukabil İtalyan taarruzu devam ediyor

Londra, 16 (A. A.) — Reuter'in öğrendiğine göre, muhasemat baş - lıyalıdanberi vu - kua gelen en mü - him çarpışma Do - lo'nun şimali gar - binde cereyan e - den ve üç gün sü - ren muharebedir. Somali memba - larından gelen ha - berlere göre, Ras - Dosta'nın 60.000 kişi kadar olan or - dusu, muharebe meydanında yüz - lerce ölü ve yaralı - lı bir şekilde son - ra, tam bir ric'at halindedir.

Bu büyük mu - harebe pazar gi - ni başlamıştır. Muharebeye gi - ren İtalyan kuv - vetleri, yerli İtal - yan askerleri ile tamamen mutörlü (Sona Sa. 7 Sa. 1)

Altteki resim İtalyan uçaklarının geçenlerde Dessi'deki hastahaneyi bombardımanları esna - sında alınmıştır.

İtalya'nın Habeşistan'ı İşgali ve Türk-İtalyan İlişkileri (1935)

Bu işgal sonrasında Birleşmiş Milletler, İtalya'ya bazı yaptırımlar uygulamaya karar vermiştir. Bu yaptırımların zorlayıcı hükümlerine Türkiye de katılma kararı almıştır.

Bu işgal, İngiltere ve Türkiye'yi birbirine yakınlaştırmıştır.

Bu yakınlaşma ilerleyen yıllarda bir ittifaka dönüşecektir.

Türk-İtalyan ilişkileri, Habeş Savaşı sonrasında geçici olarak düzelmişse de Akdeniz'deki denizaltı korsanlığını önlemek amacıyla Eylül 1937'de düzenlenen Nyon Konferansı sonunda imzalanan anlaşmayla tekrar bozulmuştur.

Türkiye bu konferansta İngiltere'yi destekleyerek, milliyeti belirsiz denizaltılara karşı müşterek güç kullanmayı kabul etmiş, bu durum İtalya'nın tepkisini çekmiştir.

Türk-Sovyet İlişkileri

1930-1939 yılları arasında Türk-Sovyet ilişkileri genellikle dostane bir şekilde sürmüştür.

Ancak Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üye olması Sovyetleri memnun etmemiştir. Fakat daha sonra Sovyetler de bu Cemiyete üye olmuştur. İyi giden ilişkiler Montreux Boğazlar Sözleşmesi nedeniyle bir kez daha bozulmuştur. Zira Türkiye burada İngiliz tezini desteklemiştir.

Bu Konferansta boğazlar için belirlenen esaslar, Sovyetleri memnun etmemiştir.

Neticede, II Dünya Savaşı'na kadarki süreçte iki ülke arasında eskiye oranla mesafeli fakat genel olarak dostane bir ilişki olduğunu görüyoruz.

Montreux Boğazlar Sözleşmesi (1936)

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması'nda Boğazlar ile ilgili hükümler Türkiye'nin egemenlik haklarını kısıtlıyordu. Lozan Konferansı'nda alınan karar gereği, boğazların güvenliğini sağlamak amacıyla Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nın her iki kıyısı ile Marmara Denizi'ndeki adalar askersiz hale getirilmiştir. Buna karşılık bu bölgelerin her hangi bir saldırıya karşı güvenliği de sözleşmeyi imza eden devletler ile Milletler Cemiyeti'nin garantisi altına konulmuştur.

Montreux Boğazlar Sözleşmesi (1936)

Türkiye, Boğazlar üzerindeki egemenliğinin sınırlandırılması demek olan bu hükümleri istemeyerek kabul etmekle beraber, bir ümidi de kolektif güvenlik alanında Milletler Cemiyeti'nin etkili bir rol oynayacağı ve aynı zamanda silahsızlanmanın gerçekleşeceğiydi. Fakat her iki konuda da Türkiye'nin beklentisi gerçekleşmemiş, ne silahsızlanma yönünde olumlu adımlar atılmış ne de Milletler Cemiyeti dünya siyasetinde aktif bir rol üstlenebilmiştir. 1930'lu yıllarda revizyonist devletlerin uluslar arası düzenlemeleri hiçe sayarak yayılma çabaları boğazların statüsünün değiştirilmesi konusunda Türkiye'yi harekete geçirmiştir.

Montreux Boğazlar Sözleşmesi (1936)

Bu dönemde Almanya ve İtalya'nın Ortadoğu ve Akdeniz'de etkili olma çabaları Lozan'ın iki karşıt devleti olan Türkiye ve İngiltere'yi birbirine yaklaştırmıştır. Türkiye bu ortamı çok iyi değerlendirerek 11 Temmuz 1936'da Lozan'a imza atan devletlere birer nota göndererek Türkiye'nin güvenliği açısından bu sözleşmenin boğazlarla ilgili kısımlarının gözden geçirilmesini talep etmiştir.

Türkiye'nin bu haklı talebini İtalya hariç Avrupa'nın diğer büyük devletleri ve Sovyet Rusya da kabul etmiş ve 22 Haziran 1936 tarihinde İsviçre'nin Montreux kentinde bir konferans düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

İki ay süren görüşmelerin ardından 20 Temmuz 1936 Montreux Boğazlar Sözleşmesi, Türkiye, Bulgaristan, Fransa, İngiltere, Japonya, Romanya, Sovyetler Birliği, Yugoslavya ve Yunanistan tarafından imzalanmış, İtalya da 2 Mayıs 1938 tarihinde bu anlaşmaya katılmıştır.

Montreux Boğazlar Sözleşmesi (1936)

Söz konusu anlaşma gereğince Boğazların askerden arındırılmasına ilişkin hükümlerin yanı sıra uluslar arası Boğazlar Komisyonu da kaldırılmış, bölgenin güvenliği Türkiye'ye bırakılmıştır.

Boğazlardan geçiş rejimi ise şu şekilde belirlenmiştir: Türkiye'nin taraf olmadığı bir savaş durumunda ticaret gemileri boğazlardan serbest geçebilecekti. Türkiye'nin taraf olduğu bir savaş durumunda ise, Türkiye savaş halinde olmadığı devletlere ait ticaret gemilerine belirli koşullar altında serbest geçiş hakkı tanıyabiliyordu. Savaş gemilerinin boğazlardan geçmesi meselesinde, Türkiye tarafsız ve savaş dışı ise savaşan devletlerin gemileri Boğazlardan geçemiyor, Türkiye savaşta ise diğer devletlerin savaş gemilerinin Boğazlardan geçişi tamamıyla Türkiye'nin takdirine bırakılmıştır.

Sözleşme, 20 yıl için imzalanmış olmakla beraber (1956' da sona erdiği halde) şimdiye kadar hiçbir imzacı devlet tarafından fesh edilmemiş olduğundan günümüzde de halen yürürlüktedir.

Sadabat Paktı(1937)

İtalya'nın Habeşistan'ı işgali ile Doğu Akdeniz'de ortaya çıkan İtalyan tehlikesi, Türkiye'yi bir yandan İngiltere'ye yakınlaştırırken, diğer yandan Ortadoğu devletleriyle de bir takım savunma tedbirleri almaya sevk etmiştir.

Türkiye, 1930'dan sonra ulusal bağımsızlıklarını kazanan Müslüman ülkelerle dostluk ve işbirliği politikası uygulayarak, hem yaklaşan savaş tehlikelerini önlemek, hem de Ortadoğu'da barış ve istikrarın sağlanması için bu devletlerden gelen önerileri değerlendirmiştir.

Kolektif bir savunma sisteminin oluşturulması fikri, İran tarafından önerilince Türkiye ve Irak bunu desteklemiş, bu komşu ülkeler arasındaki bazı sınır meseleleri halledildikten sonra aynı teklif Afganistan'a da götürülmüştür.

Sadabat Paktı(1937)

Böylece Ortadoğu'da ilk kez komşu ve Müslüman ülkeler, bir işbirliği ve saldırmazlık antlaşması olan Sadabat Paktını 8 Temmuz 1937'de Tahran'ın Sadabat Sarayında imzalanarak yürürlüğe koymuşlardır.

Sadabat Paktına Türkiye, İran, Irak ve Afganistan katılmıştır. Üyeler beş yıllığına imzalanan antlaşma gereğince, aralarındaki ilişkileri geliştirmeyi ve devam ettirmeyi kabul ediyor, Milletler Cemiyeti ve barış girişimlerine bağlı kalmayı taahhüt ediyor, birbirlerinin içişlerine karışmamayı, ortak sınırlarına saygı göstermeyi, ortak çıkarlarını ilgilendiren konularda birbirlerine danışmayı, birbirlerine karşı herhangi bir saldırı amacını güden hiç bir siyasal oluşuma katılmamayı taahhüt ediyorlardı.

Sadabat Paktı(1937)

Böylece Türkiye Balkan ve Sadabat Paktı ile batıda ve doğuda bir güvenlik sistemi kurmuş ve kendisi için önemli olan bu iki bölgede barış politikasını kuvvetlendirmiş oluyordu. Bu paktın oluşturulması sadece üye ülkeler tarafından değil, bölgede mandater devlet olarak Irak'ı koruyan İngiltere ve Amerika tarafından da olumlu karşılanmış ve desteklenmiştir.

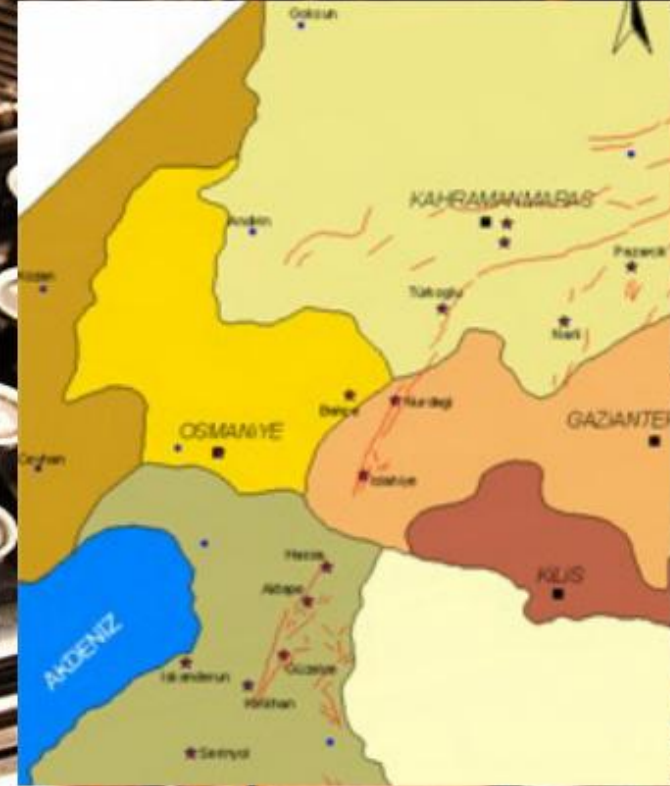
Fakat gerek Balkan ve gerekse de Sadabat Paktları, dünyada gelişen olaylar karşısında uzun sürmemiş ve güçlü birliklere dönüşmemişlerdir. 1939 yılından sonra gelişen siyasi olaylar, bu paktları fiilen ortadan kaldırmıştır.

Hatay Meselesi (1939)

Lozan Barış Antlaşması'nın ardından Türkiye ve Fransa arasında yaşanan en önemli mesele, İskenderun (Hatay) Sancağı'nın geleceğiydi. Bilindiği gibi İskenderun Sancağı, Birinci Dünya Savaşı sonunda Fransa'nın nüfuz bölgesine dâhil edilmiş, Milli Mücadele sırasında da Türkiye ile Fransa arasında 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması ile Suriye sınırları içinde bırakılarak özel bir idare şekli tanınmıştır.

Fakat Fransa'nın 9 Eylül 1936'da Suriye'ye bağımsızlık verilmesi yönünde bir antlaşma yapması, Suriye sınırları içersinde yer alan Hatay meselesinin tekrar gündeme gelmesine yol açmıştır.

Hatay Meselesi (1939)

Türkiye, 9 Ekim 1936'da Fransa'ya verdiği notada Suriye'ye yapıldığı gibi Hatay Sancağı'na da bağımsızlık verilmesini talep etmiş, Fransa'nın teklifi üzerine bu mesele Milletler Cemiyeti'ne havale edilmiştir.

14-16 Aralık 1936'da toplanan Milletler Cemiyeti, Hatay Meselesi için 3 kişilik bir gözlemci heyeti tayin etmiştir. İngiltere'nin de Türkiye'ye verdiği destek neticesinde Milletler Cemiyeti, Hatay'da ayrı bir statünün oluşturulmasını kabul etmiştir.

Bu statüye göre Hatay, iç işlerinde bağımsız fakat dış işlerinde Suriye'ye bağlı kalacak ve ayrı bir anayasaya sahip olmakla birlikte resmi dili Türkçe olacaktır. Bu hususları kapsayan anlaşma 29 Mayıs 1937 tarihinde yapılmıştır.

Hatay Meselesi (1939)

Almanya'nın Mart 1938'de Avusturya'yı ilhakı, Fransa'nın Hatay meselesine bakışını değiştirmiştir. Roma-Berlin mihverinin ağırlığının gittikçe artmaya başladığı bir sırada Fransa'nın Doğu Akdeniz'deki stratejik önemi olan ve boğazların kuvvetli bir bekçisi görünümünde olan Türkiye'ye de ihtiyacı artmıştır.

Bu sebeplerledir ki 1938 yazından itibaren Fransa'nın, Sancak Meselesi karşısındaki tutumu da değişmiş ve Türkiye'ye karşı daha yumuşak bir politika takip etmesine sebep olmuştur.

Bu kapsamda 3 Haziran 1938'de Türkiye ile Fransa arasında yapılan askeri antlaşma ile sancak statüsünün korunması öngörülmüştür. 4 Temmuz 1938'de bir dostluk anlaşması daha imzalanarak Sancak Meselesi'nin hallinde önemli bir adım daha atılmıştır.

Hatay Meselesi (1939)

- ❖ Bağımsız bir devlet statüsü kazanan Hatay'da 1938 yılında yapılan seçimde 40 milletvekilinin 22'si Türk kökenli olup 2 Eylül 1938'de toplanan Hatay Meclisi, sancağa Türkçe adıyla Hatay Devleti ismini vermiştir.
- ❖ Bundan sonra sancağın Türkiye ile bütünleşme süreci hızlandı, 29 Haziran 1939'da son toplantısını yapan meclis oy birliği ile Türkiye'ye katılmaya karar verdi.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1.

1932 yılında Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesi için çağrı yapılması aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

- A) Hatay sorununun çözüldüğünün
- B) Komşu devletlerle dostluk ilişkileri kurulduğunun
- C) Sovyet Rusya ile yakınlaşma olduğunun
- D) Yeni Türk devletinin barışçı politikasının benimsendiğinin

2.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin,

- I Boğazlar Komisyonu'nun kaldırılması ve görevinin Türk tarafına geçmesi**
- II Yabancı savaş gemilerinin Boğazlardan geçişinin sınırlandırılarak, Türkiye'nin denetimine bırakılması**
- III Yabancı devletlere ait ticaret gemilerinin her iki yönde Boğazlardan geçişlerinin serbest olması, hükümlerinin hangileri, Türkiye'nin dünya devletleri arasındaki saygınlığının daha da arttığını gösterir?**

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) Yalnız III
- D) Yalnız II

3.

**Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1932'de Milletler Cemiyeti'ne, 1934'te Balkan Paktı'na, 1937'de Sadabat Paktı'na üye olmuştur.
Bu bilgilere dayanarak,**

**I. Türkiye'nin dış ülkeler arasında saygınlığı artmıştır.
II. Türkiye'de iç güvenliği tehdit eden sorunlar vardır.
III. Türkiye dünya barışına katkıda bulunmuştur
IV. Türkiye dış güvenliğini sağlamada çok zorlanmıştır,
Yargılarından hangilerine ulaşılabilir?**

- A) I ve II
- B) II ve III
- C) I ve III
- D) II ve IV

4.

Aşağıdakilerden hangisi Atatürk döneminde meydana gelen gelişmelerden biri değildir?

- A) Musul Meselesi
- B) Montreux Boğazlar Sözleşmesinin imzalanması
- C) Balkan Paktı
- D) Hatay'ın Türkiye'ye katılması

5.

Aşağıdakilerden hangisi Akdeniz'de oluşan İtalyan tehlikesinden korunmak amacıyla kurulmuştur

- A) Balkan Paktı
- B) NATO
- C) Birleşmiş Milletler
- D) Sadabat Paktı

6.

Balkan Paktı'nın kurulmasında aşağıdaki devletlerden hangisinin saldırı ve tehditleri etkili olmuştur?

- A) Fransa
- B) Almanya
- C) İspanya
- D) Rusya

CEVAP ANAHTARI

1-C

2-B

3-C

4-D

5-D

6-B

11. Hafta Ders Konuları Burada Sonlanmaktadır

HOŞÇAKALIN